

## In memoriam...

**Євген Сверстюк**  
(13 грудня 1928 – 1 грудня 2014 рр.)



**В'язничне фото Євгена Сверстюка. Джерело: В'ятрович В. «Історія з грифом "Секретно"». – Львів; Київ, 2011.**

Євген Сверстюк належав до того кола достойників, які своїми ділами, думками і вчинками підтримували «українське небо» у добу найтяжчих лихоліть та найважчих випробувань. Відомий український дисидент, філософ, публіцист, громадський діяч та інтелектуальний лідер став не лише зразком для наслідування у науковій сфері, а й показав приклад людської та громадянської мужності.

Витримавши роки переслідувань і репресій, відбувши сім років у радянських таборах, Євген Сверстюк зберіг ясність розуму, чітку україноцентричну позицію та цілісне бачення тих шляхів, якими має просуватись Україна, аби посісти гідне місце в європейському співтоваристві. Одним із останніх прикладів його невтомної діяльності заради українського майбутнього стала участь в ініціативній групі «Першого грудня», котра запропонувала суспільству «Національний акт свободи» як спосіб виходу із політичної кризи останніх років.

«Собор у риштуванні» (1970), «Блудні сини України» (1993), «На святі надій» (1999), «Не мир, а меч» (2009), «Шевченко понад часом» (2011), «Гоголь та українська ніч» (2013) – праці Євгена Сверстюка, котрі збагатили українську гуманітаристику свіжими ідеями та промовистим людиноцентризмом. Філософ, котрий понад усе цінував істину й свободу, духовне вдосконалення й порядність, своїми виступами, численними публікаціями у пресі, лекціями перед студентством формував у молодого покоління відчуття відповідальності за рідну країну. Підтримував Є. Сверстюк і зв'язок з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, долучався до конференцій, організованих Центром українознавства. Євген Олександрович залишив світло у душах багатьох людей, і так само залишиться у пам'яті не одного покоління українців.

**Тетяна Шептицька**

УДК.821.161.92:929

**Євген Сверстюк**

### Потрібна висота духу

*У статті аналізується феномен висоти людського духу в контексті творчості Тараса Шевченка.*

**Ключові слова:** Шевченко, перепоховання поета, висота людського духу.

*The article analyzes the phenomenon height of the human spirit in the context of Taras Shevchenko's creations.*

**Keywords:** Shevchenko reburial of the poet, the height of the human spirit.

Давно закінчили баталії за Шевченка 22 травня. Як до них готувалися! Першими пам'ятали дату кагебісти. Через деканат вони попереджували студентів: «щоб 22 травня ноги вашої біля пам'ятника Шевченкові не було». Бідолашні студенти може й воліли б обминути спокусу заборони, але тут, як у казці: підеш наліво – друзі засвищать, підеш направо – сексоти зафотографують, підеш прямо – у «воронок» зтягнуть і виключать з університету.

Та що студенти – скільки ми з Аллою Горською думали, як відзначити 22 травня гідно, щоб люди побачили, хто такий Шевченко і з ким Шевченко! Останню повістку до міліції за участь 22 травня мені вручили 1989 року. Але КГБ вже було зайняте не Шевченком. Обійшлося світлиною – у профіль і в анфас...

Щось вони відчували в цій даті «вражеське». Можливо, їх дратувало виконання «Заповіту» і перевезення труни поета

з участю народу – вперше в нашій історії!.. Український народ творив легенду про поета-борця, а це небезпечніше, ніж слава поета-академіка в Петербурзі.

Справді, поховання Тараса Шевченка в березні 1861 року було таке урочисте, яких було мало. За труною поета йшли Некрасов, Достоевський, Салтиков-Щедрін, Лесков, Пипін, Панаєв, Жемчужников. Звучали прощання різними слов'янськими мовами.

Аж тут через два місяці жандармам – знов клопіт із тим Шевченком! І на цей раз уже прокидається народна сила. І та могила в Каневі – хоч ти її колочим дротом обгороди – йдуть туди, йдуть і йдуть... Могила оживала щороку!

Надходить та дата,  
Коли він вже вийшов з могили,  
Коли він у буйнім розмаї  
Поплив у травневому вирі

в той край, де його «скоренили».  
Находить те свято,  
коли він злетів між вінками,  
Як пісня, що лине по світу,  
Супроти указів та варті  
за правом свого заповіту.  
Вже пізно до тями  
прийшли і його здоганяли,  
глушили і плутали в сіті,  
А він все те зносив свавільний  
І вільний, як вітер.  
Живе у тім краї  
невидиме диво-коріння  
і бродять закопані сили.  
І він знов і знов оживає  
в новім поколінні.  
Те свято любови  
Тривожить піснями і снами,  
стріляє бруньками до неба  
і мучить і кличе на безум,  
і греблі зриває під нами.

(Багдарин, Бурятія, 1981).

У день Шевченківського свята, бувало, відкривали в оперному театрі суд над українською інтелігенцією. У цей день я отримав першу в житті премію і пробував самоусвідомитись у нашій історії.

Моя книжка «Блудні сини України» [1] народилася на грані великого історичного перелому – падіння імперії зла. Вона охоплює написане в чотири динамічні роки (1988–1991). Подією, яку я найглибше відчув, було навіть не проголошення Незалежності, а падіння цензури. Це явище з категорії причинних. Омріяний дзвін!

Усе живе ринуло в простір свободи.

Дзвін у нас не пролунав. Глибокий сон душі, скованої страхом, тримав, як вічна мерзлота.

«Перебудову Вавилонської вежі» та інші речі довелося вперше публікувати за кордоном. Іронічна доля посміхнулася мені останнім звільненням із роботи (столярної!). На щастя, це збіглося із виходом на пенсію.

Нині схилиюся перед моїм поколінням шістдесятників, полеглих і живих. Власне, перед нонконформістами, які піднялися до розуміння своєї історичної відповідальності і здобулися на одверте протистояння.

Деякі люди хотіли б, щоб показати їм прострілені знамена й речові докази. А їм розповідають про пошарпані вітряки, про зневажені вказівки «ходити масою і посередині», про ідейно стійку агресивну сірість.

Важко розповісти історію обманутому поколінню, від якого та історія була захована й викривлена страхом. Це наша національна травма – розрив поколінь, брак спадкоємності. Багато треба серця й розуму, щоб заповнити прірву, подолавши нацизм та інші спокуси часу. Бездомним очам легше шукати трибуну, ніж вітаті.

Може, тут знову рятуватиме нас Поет, добріший і ласкавіший за нас:

Любіться, брати мої,  
Україну любіте  
І за неї, безталанну,  
Господа моліте.

(Тарас Шевченко).

Я добре розумію, що обмануті тих слів не приймуть до серця. І вже геть формально сприймуть слова «Господа моліте».

Усіма силами душі я хочу повернути наше духовне життя в його природне християнське річище. Бо хоч те річище

визначали Сковорода і Шевченко, нині ми дивимося і не бачимо, слухаємо – і не чуємо. Душі травмовані нігілізмом.

А тим часом залишається незмінним наше головне історичне покликання: рятувати духову спадщину і рятувати людину з тенет облуди.

У Шевченковій творчості – найповніший образ душі українського народу. Коли перестаємо підійматися до Шевченка морально, етично, естетично, то починаємо стягувати його до свого рівня і – «канонізувати». А сьогодні він нам потрібен живий, сповнений любови, віри і дивної «святої сили – людське серце пробиває» (Тарас Шевченко).

Переживаємо час падіння ідолів... Нам потрібна висота духу, щоб зустрітися, щоб не розминутися із Шевченковою висотою. Ми повинні берегти ту Шевченківську справжню висоту цасливого зірки на українському небі – для орієнтації у світі.

Люди любови й обов'язку, приходьте, Істина зробить вас вільними, а Честь – високими. Але шануйтеся! І яснійте духом попри все! Ми втратили більше через брак самопошани, ніж через переслідування за самопошану. І ніхто не скине людини з висоти, яка є її справжньою висотою [3, с. 323].

По-старому височать на землі великі пам'ятники духу – собори, обрамлені витягнутими вгору спорудами нового віку техніки. Нині кожен, хто це усвідомив, розуміє, що йдеться не про поетизацію вселюдського собору, а передусім про цілком конкретні втілення його в собі, про вироблення власної індивідуальності як частки власного народу, як надійної опори для культури і духовного життя. І перед кожним – різка альтернатива: бути або сином свого народу, або його лукавим наймитом і мародером [2, с. 35–36].

Нині, як ще ніколи в історії, кожен має бути людиною в людстві, щоб кожним нервом відчувати його болі й тривоги. Нині кожен мусить почувати себе органічною часткою великого собору людської цивілізації, всім своїм еством бути пружним каменем у цьому соборі, щоб самовіддано тримати на собі його споруду. Бо хай вона де в чім недосконала, недобудована і вже зістарена, але вона – єдиний храм людського духу, і нам її добудовувати, а не будувати на новому місці.

Весь світ заговорив про брутальну політику російської влади. Україна в стані неоголошеної війни. Почалася мобілізація – справжня мобілізація національних сил і ресурсів. Мобілізація українських сил – це саме те, чого нам бракує для закріплення патріотичного здвигу на Майдані. Я бачу на обличчях людей ту саму одвагу і рішучість.

Диктатор переносить аншлюс 30-х років минулого століття у 21 століття. Диктатор кинув на підготовку авантюри колосальні кошти. Звичайно, то його мета – розсварити, оскандалити, принизити народ. Але мобілізація єднає, і, можливо, стануть патріотами ті, що досі не визначились.

Я вірю в попутній вітер історії для України. Але очевидний факт, що хижак саме на Україні має поламати зуби. А це нам легко не обійдеться. Ми бачимо, що в тій політиці безумній і безперспективній є щось і корисного для України: він остаточно штовхає Україну до Заходу. А від себе відштовхує навіть вчорашніх прихильників своїм беззаконнями і безпринципністю. Путін сердито плює проти вітру.

Нас підтримує вітер історії і той добрий дух Майдану, який може стати знаменням часу.

1. *Сверстюк Є.* Блудні сини України / Євген Сверстюк. – Київ: Товариство «Знання України», 1993. – 256 с. 2. *Сверстюк Є.* На святі надії: Вибране / Євген Сверстюк. – К.: Наша віра, 1999. – 784 с. 3. *Сверстюк Є.* Шевченко понад часом / Євген Сверстюк. – Луцьк; Київ: ВМА «Терен»; ТОВ Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 280 с.